

ЮВІЛЕЇ ТА ДАТИ

***Академіку АН вищої школи України,
завідувачу кафедри ядерної фізики,
професору***

ІВАНУ ВАСИЛЬОВИЧУ ХІМІЧУ – 70

У долі кожної людини є зустрічі, вплив яких є визначальним в становленні і подальшому формуванні його як науковця, педагога, його активної життєвої позиції. Саме такою яскравою особистістю, людиною високого наукового і педагогічного інтелекту, з великою силою волі, талановитим професіоналом, який має дар невтомно генерувати нові наукові ідеї, плідно і вмільо поєднувати науково-дослідницьку, науково-організаційну та педагогічну діяльність є доктор фізико-математичних наук, професор, Заслужений працівник народної освіти України, академік АН вищої школи України, завідувач кафедри ядерної фізики УжНУ - Іван Васильович Хіміч. З плином часу все рельєфніше виступає його вагомість як науковця, педагога, талановитого організатора і громадського діяча, наставника студентської молоді. Внесок його в розбудову і розвиток теоретичної і ядерної фізики є вагомим і сприяв зміцненню авторитету Ужгородської Школи фізиків-теоретиків як у нашій країні, так і за кордоном. Він визначний вчений, педагог, керівник одного з трьох ядерних центрів України, упродовж 47 років невтомно працює на педагогічній

нівні на кафедрах теоретичної, а згодом ядерної фізики фізичного факультету Ужгородського університету.

Іван Васильович народився у селянській сім'ї 25 червня 1935 р. в м. Іршава Закарпатської обл. Його батьки Василь Іванович і Марія Михайлівна також із селянських родин. З 1941 по 1945 рр. Іван Васильович навчався в Іршавській народній школі, а потім в Іршавській семирічній школі, а згодом в Іршавській загальноосвітній середній школі, яку успішно закінчив у 1952 році. Відтак Хіміч І.В. стає студентом фізико-математичного факультету УжДУ, який успішно закінчив у 1958 р. У 1958 році за направленням йде працювати вчителем фізики і математики у Білківську середню школу, а в грудні 1958 р. його зараховують на посаду асистента кафедри теоретичної фізики у рідному університеті. По закінченню у 1963 р. аспірантури при кафедрі теоретичної фізики УжДУ вся подальша педагогічна і науково-дослідна робота Івана Васильовича проходить на цій же кафедрі. З 1971 по 1976 рр. він працює завідувачем кафедри теоретичної фізики. Цей відрізок його життєвого і творчого шляху - найбільш плідний в науковій роботі.

Цьому значною мірою сприяла творча атмосфера, що панувала в школі учнів професора Ю.М.Ломсадзе, яка в свою чергу була гілкою могутнього дерева Школи всесвітньо відомого фізика-теоретика, видатного математика, академіка М.М.Боголюбова, тодішнього директора славнозвісного Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна) та за сумісництвом директора Інституту теоретичної фізики АН України (м. Київ).

Іван Васильович активно веде науково-дослідну роботу в галузі релятивістської квантової теорії поля. У наукових працях професора Хіміча І.В. та його учнів поставлена і успішна розв'язана задача узагальнення аксіоматичного підходу Боголюбова-Медведева-Поліванова на широкий клас локалізованих квантових теорій поля з неполіноміальним ростом матричних елементів в імпульсному просторі, що дозволило включити в орбіту аксіоматичного підходу широкий клас неперенормованих в стандартному змісті взаємодій. Проведені дослідження мають принципове значення з точки зору використання результатів аксіоматичної квантової теорії поля для експериментальної перевірки її фундаментальних принципів і аксіом.

Значної уваги заслуговують наукові дослідження Івана Васильовича, які стосуються вивчення аналітичних властивостей амплітуди розсіяння в комплексній площині константи зв'язку як в нерелятивістській потенціальній теорії, так і в релятивістській квантовій теорії поля. У цій області професору Хімічу І.В. належать піонерські праці. На основі виявлених аналітичних властивостей і характеру руху полюсів S -матриці на рімановій E -поверхні запропоновано новий конструктивний метод опису зв'язаних, віртуальних і резонансних станів динамічних систем в атомній і ядерній фізиці. Проведені у працях І.В.Хіміча дослідження аналітичних властивостей амплітуди розсіяння по константі зв'язку в квантовій

теорії поля доповнюють і корелюють з висновками інших авторів відносно асимптотичного характеру ряду теорії збурень в квантовій теорії поля і відіграють важливу роль в проблемі сумування асимптотичних рядів теорії збурень для перенормованих взаємодій.

Певна група досліджень стосується парціально-хвильового аналізу амплітуд бінарних процесів на основі групових властивостей S -матриці відносно групи де-Сіттера. Запропоновано на основі групи де-Сіттера знайти коректний математичний опис процесів з участю нестабільних частинок, опис яких в рамках групи Пуанкаре не є послідовним.

Ряд з приведених досліджень добре відомі спеціалістам, широко цитуються та ввійшли у монографії видатних вчених, які видані в Росії та США та переведені на ряд іноземних мов. Певна частина цих досліджень склала зміст кандидатської дисертації "Аналітичні властивості парціальної амплітуди в комплексній площині константи зв'язку", яка успішно ним захищена у 1966 р. в Інституті фізики АН УРСР (м. Київ), та докторської дисертації "Властивості амплітуд розсіяння в релятивістській квантовій теорії поля поліноміального і неполіноміального росту", захищеної в 1983 р. в Інституті фізики АН БРСР (м. Мінськ). У 1986 р. Івану Васильовичу присвоюється вчене звання професора. За конкурсом він у 1986 р. обирається на посаду завідувача кафедри ядерної фізики УжДУ, де працює і в даний час.

Під науковим керівництвом професора Хіміча І.В. на кафедрі ядерної фізики Ужгородського університету виконано цикл теоретичних і експериментальних досліджень з фізики короткоживучих ізомерних станів ядер, які збуджуються в фотоядерних реакціях. Ним запропоновано теоретичний опис стаціонарних станів ядер в термінах адіабатичних потенціальних термів в рамках адіабатичного підходу, що є виходом за рамки одночастинкового наближення типу Хартрі-Фока.

Запропонована нова адіабатична тричастинкова модель ядра, в рамках якої вдалося в потенціальному підході дати коректний теоретичний опис ефектів спарювання нуклонів, які приводять до так званих надплинних станів ядер, що передбачені в працях Н.Н.Боголюбова та його учнів.

Отже, наукові праці професора Хіміча І.В. є вагомим внеском в розвиток аксіоматичної кантової теорії поля та фізики ядра і елементарних частинок. Він автор та співавтор більше 140 наукових праць, приймає участь в підготовці науково-педагогічних кадрів через аспірантуру. Серед його учнів – 4 кандидати фіз.-мат. наук і 2 доктори фіз.-мат. наук. Вчений систематично виступає з доповідями на наукових конференціях різного рангу.

Головною справою в житті Івана Васильовича продовжує залишатися педагогічна робота, якій віддано 47 найкращих років. Він постійно працює над удосконаленням навчально-виховного процесу на кафедрі шляхом введення нових за тематикою спецкурсів, впровадження активних методів навчання. За час роботи з 1971 по 1976 рр. завідувачем кафедри теоретичної фізики УжДУ ним проведена відповідна робота по запровадженню “Боголюбовського мінімуму” при читанні загальних і спеціальних курсів теоретичної фізики, що сприяло покращенню якості підготовки висококваліфікованих

спеціалістів в області релятивістської квантової теорії поля та фізики елементарних частинок. Останнім часом на кафедрі ядерної фізики проведена певна організаційно-методична робота, яка завершилась відкриттям на фізичному факультеті нової спеціальності – “Фізика ядра і елементарних частинок”.

Івана Васильовича відзначають висока наукова ерудиція, вміння надихати і організовувати колектив на розв'язання поставлених наукових проблем. Професор Хіміч І.В. вимогливий до себе, студентів і колег, принциповий, тактовний, толерантний у колі колег, готовий завжди поділитися досвідом викладацької роботи з молодими викладачами та аспірантами. Таким є наш ювіляр, якому завдяки таланту, напруженій самовідданій праці, нормальному морально-психологічному клімату в сім'ї поталанило ось уже кілька десятиріч знаходитись на гребені наукової хвилі.

Академік, професор, доктор фіз.-мат. наук, Заслужений працівник народної освіти України, нагороджений академічною нагородою Ярослава Мудрого, батько двох дітей – сина Олександра й дочки Марини, чоловік дружини Люби, розважливий дідусь – таким є Іван Васильович Хіміч, що у розквіті творчих сил зустрів свій 70-річний ювілей. Побажаймо ювіляру міцного здоров'я, сімейного щастя, невичерпної творчої наснаги, успіхів у праці на розбудову незалежної України.

Володимир Лазур, Руслан Плекан